

Френсіс ГОДґСОН БЕРНЕТ

МАЛЕНЬКИЙ
ЛОРД
ФОНТЛЕРОЙ

---

*Переклад з англійської
Наталки РИМСЬКОЇ*

Київ
“ЗНАННЯ”

Розділ 1

НЕСПОДІВАНИЙ ВІЗИТ

Седрик анічогісінько про це не знав. Ніхто нічого не казав. Звичайно, він знав, що його батько був англійцем, бо так говорила мама. Але татко помер, коли він, Седрик, був ще зовсім маленьким, отож хлопчик пам'ятав його мало. Хіба те, що батько був високий, мав блакитні очі та довгі вуса... і що було чудово, коли він носив його на своїх плечах по кімнаті. Відколи татка не стало, Седрик невдовзі збагнув, що у розмовах з мамою про нього краще не згадувати. Відколи батько сильно захворів, Седрика відіслали з дому, а коли хлопець повернувся — було вже по всьому. Матуся також геть занепала на силі — ледве зводилася з ліжка, тоді поволі добиралася до свого крісла біля вікна і так сиділа без руху годинами. Колись з її милого обличчя не сходили усміхнені ямочки, а тепер вона була бліда, як стіна. Матуся страшенно схудла — лише очі світилися, очі, в яких застигла печаль. І ще: тепер вона вдягалася лише у чорне.

— Люба, — мовив до неї Седрик (так матусю завжди називав татко, це від нього хлопчик навчився), — люба, татові вже краще?

Раптом хлопчик відчув, як затремтіли мамині плечі. Він підняв кучеряву голівку, подивився любій матусі у вічі — і йому самому захотілося заплакати.

— Люба, — повторив він, — йому вже краще?

Седрик серцем збагнув, що більше не належить питати. Він обхопив своїми рученятами матусину шию й обсипав її поцілунками, тоді ніжно притулився щокою до її щоки. А мама гірко плакала, поклавши голову йому на плече і міцно

стискаючи в обіймах, немовби нізащо не хотіла відпустити його від себе ні на мить.

— Так, йому вже краще, — схлипнула вона. — Йому дуже, дуже добре... Але... але ми з тобою залишилися самі... лише ти і я. Більше нікого.

Ось так, хоча Седрик був ще зовсім маленький, зрозумів: його татко — той міцний і вродливий чоловік, яким він його пам'ятав, — більше ніколи до нього не повернеться. Бо він помер — так говорили люди. Седрик не міг ще досягнути усієї печалі тієї події. Але матуся завжди плакала, коли він згадував при ній про татка. Врешті хлопчик вирішив, що краще з нею про це не говорити, або принаймні не говорити так часто. Він також відчував, що не можна залишати матуся саму, коли вона ото сиділа безмовно, втупившись невидючим поглядом у палахке вогнище в каміні або ж у вікно.

Вони з матусею мало кого тут знали — жили радше відособлено. Хоча, звісно, тоді Седрик ще не знав, що воно таке — самотність. Спізнав щойно, коли став старшим. Тоді й довідався, чому до них ніхто не приходив. Його матуся була сирота: доки не вийшла заміж, не мала геть нікого з близьких. Вона була дуже вродлива і до заміжжя жила як компаньйонка з однією багатою старою панею, яка не завжди добре до неї ставилася. І ось одного дня її побачив капітан Седрик Ерол, якого запросили туди у гості. Дівчина бігла сходами, а на її віях бриніли сльози. Вона була така мила, така щира і беззахисна, що капітан ніяк не міг її забути. Потім їм ще не раз траплялися такі несподівані зустрічі. Завдяки цьому молоді люди краще заізналися і щиро покохали одне одного, а відтак побралися. Їхнє одруження викликало обурення оточення. Найбільше розлютився батько капітана — багатий англійський лорд, який славився крутим норовом. Окрім того, лорд страшенно не любив Америку й американців. Він мав ще двох синів — обоє були старші від капітана Седрика. Згідно з англійським законом

найстарший з братів мав успадкувати родинний титул і чималий спадок. Якщо помирає найстарший син, тоді спадкоємцем стає середущий. Отож у капітана Седрика, наймолодшого з трьох синів старого лорда, залишалося дуже мало шансів самому отримати спадок і стати багатим.

Однак природа вирішила так, що саме наймолодшого обдарувала найщедріше, обділивши тим самим його старших братів. Седрик був вродливий на виду, ставний, мав милу усмішку та чарівний голос. Юнак вдався відважний і шляхетний на вдачу, у нього було золоте серце — іншого такого ще треба було пошукати. Здавалося, кожен, хто його стрів на своєму шляху, одразу відчував до нього симпатію.

Зовсім не такими були його старші брати. Ніхто з них не міг похвалитися ані вродою, ані добрим серцем, ані бистрим розумом. Коли навчалися в Ітонській школі, їх там ніхто не любив. У коледжі хлопці також особливо не журилися навчанням, а лише марнували час і тринькали батьківські гроші. Годі й казати, що друзів за час навчання так і не надбали. Старий граф, їхній батько, від своїх старших синів мав хіба одне розчарування за іншим. Ті, котрі мали стати його спадкоємцями, анітрішки не були гідними його шляхетного імені. Граф уже втратив будь-яку надію, що з них виросте щось путне, — адже хлопці на кожному кроці доводили протилежне, а саме, що до кінця своїх днів залишаться такими-ось себелюбцями, марнославцями й нікчемами, без тіні чоловічих шляхетних рис. Дуже прикро, думав старий граф, що лише третій син, в якого було найменше шансів стати спадкоємцем, отримав найщедріші дари від матінки природи — йому дістався увесь чар, уся сила та мужня краса. Бували навіть хвилини, коли граф аж сердився, що Седрикова врода і шляхетність якнайбільше пасували до родинних титулів та маєтностей — на відміну від старших братів. Проте у глибині серця старий по-своєму вболівав за наймолодшим. Та під час чергової бучі в родинному замку

граф так розлютився, що вислав Седрика до Америки. Нехай побуде там, думав собі граф, нехай побачить світу, а тим часом не доведеться порівнювати його зі старшими братами, з якими і так не бракувало клопотів. Годі й казати, усе це сповнювало серце старого графа гнівом і гіркотою.

Так минуло десь із півроку. Врешті графові стала дошкуляти самотність. Страшенно захотілося йому знову побачити свого наймолодшого. Тим-то граф написав листа до капітана Седрика, в якому звелів йому повертатися до дому. Послання графа розминулося з листом капітана, в якому той написав батькові про своє кохання до вродливої американської дівчини і про свій намір одружитися з нею. Коли граф отримав того листа, то просто впав у шал. Звісно, норів у старого був ще той, та досі він ніколи так не лютував, як тоді, коли прочитав листа від капітана. Слуга, що був при цьому, вже навіть думав, що господаря, чого доброго, схопить апоплексія¹ — такий-бо лютий гнів ним трусив. Десь із годину граф кидався по кімнаті, немов розлючений тигр, тоді врешті сів за стіл і написав синові, щоб назавжди забув дорогу до родинного дому. І нехай більше ані словом не обзивається до свого старого батька та братів. Далі додав, що капітан може жити як заманеться, але його відлучено від родини, відтято раз і назавжди, тим-то хай не сподівається якоїсь допомоги від рідного батька до кінця своїх днів.

Капітан дуже засмутився, прочитавши батькового листа. Він надзвичайно любив Англію, був прив'язаний до дому, в якому народився. Він також любив свого суворого батька, навіть співчував йому, коли бачив, які клопоти та розчарування обступили його на старість. Проте капітан добре знав, що батьківського милосердя очікувати радше не варто. Юнак спершу навіть не знав, що йому діяти. Він-бо нічого не вмів

---

¹ Тяжкий хворобливий стан, викликаний крововиливом у мозок або закупоркою мозкових судин.

робити руками, не знався на торгівлі, проте його сповнювала відвага та рішучість. Отож капітан Седрик демобілізувався з англійської армії і, після певних клопотань, знайшов собі роботу в Нью-Йорку, а тоді й одружився. Життя в Нью-Йорку дуже відрізнялося від того, що він бачив в Англії. Проте Седрик був молодий і щасливий — юнак сподівався, що наполеглива праця забезпечить його майбутнє. Молоде подружжя жило в маленькому будиночку на тихій вуличці. Там народився їхній син. Вони купалися у щасті й радості. Седрик ніколи не шкодував, що одружився зі своєю обраницею, з якою познайомився, коли вона була компаньйонкою тієї багатой старої пані. Адже дівчина була така мила, він кохав її, і вона кохала його. Дружина Седрика і справді вирізнялася вродою, а синочок потроху вдався і в матір, і в батька. Хоча хлопчик народився у простому маленькому будиночку, де вони мешкали, проте було видно, що в усьому білому світі немає щасливішої дитини від нього. Справді, їхній синочок завжди мав гарний настрій, отож нікому не завдавав клопоту. По-друге, його поведінка була така мила, що приносила батькам лише радість. По-третє, на хлопчика було мило подивитися — такий вродливий удався. Відомо бо, що немовлята переважно з'являються на світ без волосся на голові. То ось: син Седрика народився уже з м'якеньким золотавим пушком, який в'юнився на голівці. Коли ж малому було шість місяців, то він уже мав чудові золоті кучеріки. Хлопчик мав виразні карі оченята, довгі вії й миле личко. Окрім того, він був доволі сильний, як на свій вік, мав міцну спинку й витривалі ноженята, отож ледве йому виповнилося дев'ять місяців, як уже сам пішов. Хлопчика цікавило все. Здавалося, він у кожному бачив друга-приятеля. Якщо хтось зупинявся і заговорював з ним на вулиці, коли мама возила його на прогулянку у візочку, він на хвилю зупиняв на незнайомцеві привітний погляд своїх розумних карих оченят, а тоді радісно посміхався. Саме тому серед

сусідів на тій тихій вуличці, де мешкала молода сім'я, не було жодного, хто не шукав би нагоди побачитися з цією дитиною й поспілкуватися з нею. Це стосувалося навіть власника бакалійної крамниці на розі, який втішався славою доволі суворого чолов'яги. І з кожним місяцем хлопчик став усе гарніший та цікавіший.

Коли він підріс і міг гуляти разом із нянькою, а був при цьому вдягнений у коротенький білий шотландський кілт¹, на голові ж мав білий капелюшок, з-під якого вибивалися золоті кучерики, — звісно, тягнучи скрізь за собою на шнурку свій іграшковий візочок, то виглядав так мило, що приваблював увагу кожного, хто зустрічався їм на вулиці. Потім нянька, повернувшись додому, розповідала матері, як жінки, що гуляли там із дітьми, зупиняли свої візочки побіля них, аби подивитися на малого та порозмовляти з ним. Усім було надзвичайно приємно, коли хлопчик озивався до них, обдаровуючи своєю сонячною усмішкою, немов добре знав усіх цих дорослих. Ця дитина усіх зачаровувала, її привітність і відважність скрізь здобувала їй друзів. Просто хлопчик мав довірливу вдачу, а його маленьке щире серце відкривалося зі симпатією до кожного, кого стрічало на своєму шляху. Тим-то всі чудово почувалися в його товаристві, бо він із симпатією вітав кожну людину у своєму світі. Незабаром хлопчик став це усвідомлювати. Мабуть, йому допомагало те, що він зростав у сім'ї, де поміж батьком і матір'ю панували любов, злагода, ніжність та взаєморозуміння. В їхньому домі годі було почути гостре а чи прикре слівце. Батьки щиро любили свого сина, оточували його турботою та піклуванням, тому дитина, немов губка, вбирала у себе родинне тепло і любов. Батько завжди з ніжністю звертався до матері, вигадуючи для неї розмаїті пестливі

---

¹ Кілт — картата спідничка, національний чоловічий одяг у Шотландії.

імена — і хлопчик радо наслідував батька. Він також добре бачив, як татко піклується про матусю, і від татка вчився ставитися до неї з ніжністю й турботою.

Тепер він знав, що татусь більше ніколи до них не повернеться. Хлопчик бачив, що мама страшенно сумує за татусем, отож усім своїм щирим дитячим серцем намагався підтримати її, бодай трішки розвеселити. Він був ще зовсім малий, проте не полишав матусю саму, а знай спинався до неї на коліна, аби поцілувати чи покласти свою кучеряву голівку їй на плече, або приносив показати свої забавки та книжки з картинками, чи тихенько лягав біля неї і затишно згортався клубочком, коли вона лежала на дивані. Хлопчик був ще маленький, тому робив те, що було в його силах. Проте ті його ще не усвідомлені вчинки приносили засмученій матусі таку полегшу, про яку дитина, звісно, навіть не здогадувалася.

— Ох, Мері, — почув якось Седрик, як мама говорила до своєї старої служниці, — я певна, він намагається мені допомогти — по-своєму, по-дитячому... Я це знаю. Буває, так ніжно, тепло подивиться, немов шкодує мене, а тоді підійде і погладить або щось покаже. Дарма, що мій син маленький, — він діє як справжній чоловік. Я впевнена: він усе розуміє.

З кожним роком Седрик відкривав у собі нові здібності, що викликало в людей немале здивування й захоплення. Для своєї матері він був нерозлучним другом — вона вже й не уявляла без нього свого життя. Вони разом гуляли, про все на світі розмовляли, разом бавилися у розмаїті ігри. Седрик доволі рано навчився читати й улюбленим його заняттям стало читати вечорами уголос, вклавшись зручно на килимку перед каміном. Часом хлопчик читав казки, часом брався за поважні товсті книжки, які зазвичай читають дорослі, а часом до його рук потрапляли й газети. У ті вечірні години до Мері, служниці, яка працювала на кухні,

щоразу долинав щасливий сміх місіс Ерол, яка не могла стримати захоплення, слухаючи сина.

— Правдиво кажу, — розповідала Мері бакалійнику, — годі ся стримати від сміху, як ся дивиш на нього: дитина дитиною, а говорить як старий! Ото раз прийшов до мене на кухню, — а того вечора оголосили були нового президента — і став коло печі. Сам як намальований. Руки в кишенях, а личко серйозне — ніби в якого пана судді. І каже до мене: “Мері, мене так ті вибори зацікавили. Я республіканець, і моя люба матуся також. А ти республіканка, Мері?” — “Вибачай, голубе, — кажу йому. — Я стою за демократами!” І він ся подивив на мене, та так, ніби ціле мое серце видів наскрізь, і каже: “Мері, — каже, — так країна дійде до руїни.” І відтоді й дня не минало, аби той хлопчисько не приходив до мене і не переконував змінити свої політичні погляди.

Мері ніжно любила хлопчика і дуже ним пишалася. Вона була з ним та з його матір'ю від моменту народження малого, а після смерті капітана Седрика працювала у них куховаркою, покоївкою, нянею — всім. Тому Мері справді пишалася, що її вихованець такий милий, спритний і має чудові манери. Особливо їй подобалися його світлі кучері, що в'юнилися над чолом і м'яко спадали на плечі. Жінка була готова працювати від ранку до вечора, аби допомогти місіс Ерол пошити нове вбрання для сина чи полагодити старе.

— Аристократ, не? — частенько казала Мері. — Правдиво, х'тіла би'м ся подивити на якусь дитину на П'ятій Авеню, яка би так fajно виглядала та так гідно і поважно ступала. А ще то чорне убрання, яке ми пошили зі старої сукенки місіс Ерол, та золотаве волоссячко! А як підніме голівку, як стріпне кучерями — ну справжнісінький лорд!

Седрик і не знав, що виглядає як юний лорд. Він навіть не знав, хто такий лорд. Найкращим другом для нього був

бакалійник з крамниці на розі: при відвідинах свого юного друга цей суворий чолов'яга геть забував про свою суворість. Звали бакалійника містер Гобс. Седрик захоплювався ним і дуже його поважав. Хлопчик гадав, що то дуже багатий і могутній чоловік, бо у нього в крамниці було стільки всякого добра: і сливи, і фіги, і помаранчі, і розмаїте печиво. А ще бакалійник мав коня і віз. Седрик також любив молочника, і пекаря, і жінку, що торгувала яблуками, проте бакалійника любив найбільше. Хлопчик мав до нього особливу довіру, отож кожного дня бігав навідати. Часто міг годинами сидіти з бакалійником у крамниці й розмовляти на усілякі теми. Аж дивно, скільки то всього у них було до обговорення. Наприклад, Четверте Липня¹. Коли вони починали про це розмову, то вона, здавалося, триватиме вічність. Містер Гобс був доволі поганої думки про британців і говорив про Революцію, розповідаючи чудові патріотичні історії про підступних ворогів та мужніх героїв-революціонерів, при цьому щедро цитував Декларацію про Незалежність.

Седрика це страшенно захоплювало: очі хлопця сяяли, щоки палали рум'янцем, а волосся було геть скуйовджене. Повернувшись додому, він ледве міг дочекатися, доки закінчиться обід — так йому кортіло розповісти усе матусі. Вочевидь, саме містер Гобс був тією людиною, яка прищепила хлопчикові зацікавлення політикою. Містер Гобс любив читати газети, тим-то Седрик добре знав про все, що діялося у Вашингтоні. Містер Гобс пояснював, чи дає собі раду президент зі своїми обов'язками чи ні. А якось, коли саме відбувалися вибори, і президент стверджував, що все іде чудово, містеру Гобсу та Седрику здавалося, що країні загрожує крах.

---

¹ 4 липня 1776 р. було прийнято Декларацію про Незалежність. Зараз це одне з найбільших національних свят США.